

Şehrin

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

Maafızası

CİLT: 3 • SAYI: 23

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

5 KASIM 2021 CUMA

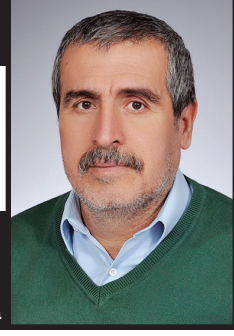
YAHYA KEMAL'I
SAYGIYLA ANIYORUZ

EDİTÖRDEN

Son baharın bu son ayında sizlerle buluştuğumuz bu sayımızda kaybettiğimiz bazı değerlerimizin anlatıldığı yazılarla birlikte olacağız. Anlatacaklarımızda hüznün olmayacak ama ders çıkarılması gereken birçok nokta bulunacak. Kaybettiğimiz fikir adamları ve içini boşalttığımız bazı kelimeler hakkında aktarılanları ilgi ile okuyacağınızı umuyorum.

Bu sayımızda Türkiye’de Sosyoloji ilminin kurucusu olarak kabul edilen Ziya Gökalp ile ilgili bilgi aktaracağız. Serpil Yalçinkaya, Ziya Gökalp’in fikirleri ve dünya görüşü özellikle de dine nasıl baktığı konusunda beğeneceğinizi umduğum güzel bir yazı hazırladı. 25 Ekim 1924 tarihinde kaybettiğimiz bu Türkçü ve İslamcı mütefekkirimizi anmayı bir vefa borcu olarak gördük. Çünkü Ziya Gökalp ülkemizde sevenleri ve sevmeyenleri olan üzerinde fikir birliği bulunmayan bir düşünür. Ancak onun hakkında verilen kararlar ne yazık ki eserleri okunmadan, kulaktan dolma ve yine onu tanımayanlar tarafından anlatılan bilgiler sonucunda ortaya çıkmış vaziyette. İnanıyorum ki Ziya Gökalp’in kendi yazmış olduğu makale ve kitapları okuyanlar onun hakkında taşıdıkları menfi düşünceleri bir tarafa koyup bu güne kadar onunla tanışmamış oldukları için hayıflanacaklar.

İlavemizin ikinci konusu 1 Kasım 1958 yılında kaybettiğimiz Yahya Kemal Beyatlı... Şaban Kumcu tarafından hazırlanan yazıda Yahya Kemal’in Milli Mücadele döneminde kaleme aldığı kitap haline getirilmiş ve Eğil Dağlar ismi ile yayınlanmış makaleleri yer alıyor. Şaban Kumcu akıcı bir üslup ile anlattığı konuyu tamda can damarından yakalamış. İnanıyorum ki bu yazıyı okuyanlar Milli Mücadele konusunu yeniden düşünecek, bu konu-da yazılmış değişik kaynakları okuma ihtiyacı hissedecek.

**SADIK
GÖKCE**

sadikgokce@hotmail.com

Prof. Dr. Mustafa Özcan Hocamız da Çağrın Dergisinde çıkan mülakatları konu alan bir yazı hazırladı. Konya’da çıkarılan Çağrın Dergisinde çıkan bu mülakatlar bize Konya’da geçmişte yer alan düşünce, kültür ve sanat adamları hakkında bilgi veriyor. Mülakat yapılan isimlerin hemen hemen hiç birisi bu gün hayatta değil. Mustafa Özcan Hocamız bu yazısı ile bizlere kaybettiğimiz ve bugün birçoğunun ismini bile hatırlamadığımız bu güzide isimleri tekrar hatırlatıyor.

Yazarımız Fatma Tutak da yazısında ebediyete uğurladığımız bir değerimizi değil içini boşalttığımız bir kelimemizi anlatıyor. Çağrımızın hastalığı olan hızlı tüketim ve obezite konusunu edebiyat alanına taşıyan Fatma Tutak, hayatımızda çok önemli yer tutan değerlerimizi ve kutsallık taşıyan kelimelerimizi nasıl bir iştah ile tükettiğimizi ve değersizleştirdiğimizi yazdı.

Her sayıda yazıları ile yer alan ve yaptığı araştırmalar ile Konya kültürüne büyük katkılarda bulunan Anuş Gökce bu sayıda yer sıkıntısı dolayısı ile sizlerle olma zevkından mahrum kaldı. Ancak önümüzdeki sayı ve devamında yine zevk veren doyurucu araştırma yazıları ile bu sayfalarda sizlerle birlikte olacak.

Konya kültürüne bir katkı yapabilmek için emek verdiğimiz bu ilavemiz sizlerin desteği ile hayata tutunmaya devam edecek. Daha iyiye ve güzele hep birlikte ulaşmak dileği ile Allah’a emanet olun.

İÇİNDEKİLER

- EDİTÖRDEN
- **SADIK GÖKCE**
- (DE)JENERASYON
- **FATMA TUTAK**
- ÇAĞRI DERGİSİNDEKİ
- EDEBİ MÜLÂKATLAR

- **MUSTAFA ÖZCAN**
- TÜRKİYE SOSYOLOJİSİNDE
- ZİYA GÖKALP’İN YERİ VE MİRASI
- **SERPİL YALÇINKAYA**
- EĞİL DAĞLAR
- **ŞABAN KUMCU**

(DE)JENERASYON

Anlık yaşıyoruz azizim anlık. Anlık tüketiyoruz kaynakları, duyguları, düşünceleri, sevgileri aşkı(!)... Bu erozyon demek. Bilgide anlamda değerlerde kültürde eğitimde sanatta; hayatta!

Hele şu son yıllarda hızlanan yaşamla birlikte bir doyumsuzluk bir iradesizlik bir obezite baş gösterdi ki hemen her mecrada buna şahit olmak mümkün. Fast Food yaşıyoruz bu hayatı vesselam. Aşk deyip yanına kinayeli ünlem koymamanın nedeni de o. Çünkü özellikle bu kelime ve karşıladığı anlamda meydana gelen erozyon; aşınma dejenerasyon adına ne dersenez deyin dehşete düşürüyor beni. Her şey aşk; Hayvandan bitkiye, çocuktan mesleğe, oyuncuların şarkıcılara ve şarkılara, yemekten hobiye hatta komşuya kadar her şeye aşığız! Pes ve dahi esef hatta ve hatta edep ya hu!

Hey hat! Düşündükçe neresinden tutsam elimde kalacağına hükmettiğim bir fikriyat silsilesi geçit töreni yapıyor zihnimde. Türkçe konuşulan, resmi dili Türkçe gibi derya deniz bir dil olan bu özge vatanda insanımızın bu kadar fakir bir kullanıma hapsedilmesi belki de mahkûm edilmesi esef verici hakikaten. Nerede bizim sevgi beslenen her bir nesneye ve dahi kimesneye kullandığımız zengin dağarcık?

'Çocuktan aşk olmaz efendim' demişti televizyonda bir uzman. Hah şöyle demiştim ben de ağzın bal yesin! Halden anlayan beri gele. Bırakın sevilen şeyin nev'ini "aşk gibi

**FATMA
TUTAK**

aşk" ın ifadelendirilmesi bile farklı kullanımları haiz canım dilimizde. Mısal; sevi, sevda, sevgili, yar, gönül vermek, yanmak tutuşmak, tutulmak, vurulmak, gönül tahtına hükümdar eylemek ve ha keza...

Yunus ne güzel demişsin, bal-ü şeker yemişsin: "Değmelere verilmez hürmetli nesnedir aşk..."

Bir de şu var ki fakirin görüşüne göre bu da en az yukarıdaki kadar aşktan uzak aşktan azade yanına yöresine yaklaşamayacak bir boşluğu, nafileliği, hoyratlığı kucaklar. Dün tanışılan bugün görüşülen ve muhtemelen birkaç gün ya da hafta sonra adını bile anımsamayacağı ademe aşkı diyerek hitap etmek! Ortalık handiye bir aşk çöplüğüne dönüştü. Bu tüketim çlığını güruhça her taraftan çepeçevre sarılmış durumdayız. Tahrîbat oldukça büyük ve sosyal medya, televizyon bu tahrîbata çanak tutuyor gibi görünüyor. Dizi isimleri ve mesleklerin başına getirilen uzmanlıklar(!) yangını ha bire körüklüyor. 'Aşk Doktoru' isme gel vatandaş! 'Aşkın Tarifi', Kazara Aşk, 'Aşk Mantık İntikam'; dahası, telefon ekranlarından akıp giden, göz kanatan ifadeler, 'aşkı', 'aşkıtom', 'aşkımcım'... Mıç mıç...

Aşk bu mudur yahu diye sorası geliyor insanın. Hakiki aşk nedir?

“Kayaları söyler, Kuvvetli nesnedir aşk...”

Söz arasında böyle bir kelam etseniz muhatabın göz bebeklerinde bir büyüme, kibarcaca fosil anlamı çıkarılan ancak dile dökülürken “oho nerede o senin bahsettiğin aşklar; onlar geçmişte kaldı, şimdilerde böyle” şekline bürünen lakırdılar.

Birçok şeyin özünü yok ede ede içini boşaltarak gelinen noktada adamlar elbette yapay et, yapay koyun ve hatta yapay insan yapar!

Zannımca aşk ulvidir; ulvi ve ebedi olana götürür. Çünkü kaynağı ruhun kaynağı olan Yüce Yaratıcı, durağı ve menzili nazar gâh-ı ilahi olan gönüldür.

“Yürü Leyla ki ben Mevlâ’yı buldum”

Başlangıcı beşerî gibi görünse de ademi ulaştıracağı yer Âlâlardan âlâdır.

Görünen o ki kelimenin günümüzde yalnızca içi boşaltılmakla kalmamış, son derece hatalı bir kullanım olan hoşlanma ve daha da kötüsü cinsellik anlamıyla doldurulmuştur.

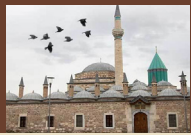
Misal; Aşk yaşamak, yasak aşk! Vah ki ne vah!

Hani şu ‘ilahisiyle Mevlana’yı döndüren, Yunusuyla öfkeleri dindiren’ Aşk!

Bazılarının zihnini fosil tabiri yalayıp geçecek biliyorum fakat biz ve bizden önceki nesiller aşkı edebiyat derslerinden, failatün failtün diye dalga geçilen koca derya divan şiirinden, dilden dile anlatılagelen halk hikâyelerinden, şiirlerden, mektuplardan, avucun içine bırakılan işlemeli mendillerden öğrenir idi... Bu uçurum mukayese kabul edebilir mi ki halefi suçlamaya hakkımız olsun!

Peki nedir bu dünyada ne varsa sömürme tüketme hiç olmazsa aşındırma tahrip etme iştihası? Çekirge sürüsü gibi girdiği yeri yağmalamadan, yok etmeden rahat edemiyor bu devrin ferdi. Ne yazık ki bu tüketim çılgınlığından güzide dilimiz Türkçemiz de nasibini alıyor. Ara ara aklıma geliyor vatan ve içinde bize sunulan tüm nimetlere -yüce dinimiz gibi- emek vermeden sahip olmak mı bizi bu mirasvedi hoyratlığına sürükleyen? Geleceğimize ne bırakacağız kupkuru dere yatakları, çorak topraklar, içi boşaltılmış harabeye dönmüş bir kültür ve çarçur edilmiş bir medeniyetten başka? Ne sabır kaldı ne şükür duygusu. Ne gerçek sevgi kaldı ne aşk. Orman yok, su yok; tüket tüket derken kalmadı etrafta sığınacak bir söğüt gölgesi. Lafa gelince ‘şu gençlerde de büyüğe saygı kalmamış demesi kolay. Peki sormazlar mı adama ne verdin ki ne istersin karşılığında diye?

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

سرز شکر دین ازان بر تافتی
کز پدر میراث ارزان یافتی

*Dini babadan bedava bir miras olarak
buldun da onun için başını şükretmeden çevirdin.*

(Hz. Mevlânâ)

DİN MÜLKÜ

*Din mülkü bize hep anadan, babadan miras kaldı,
Bu yüzden, yok pahasına kimi sattı, kimi aldı.*

(Ahmet Sevgi)

ÇAĞRI DERGİSİNDEKİ EDEBÎ MÜLÂKATLAR

Çağrı dergisi Konya'da çıkan bir edebi dergidir. Ondan önce başka dergiler de bu şehirde yayımlanmıştır ama Çağrı dergisi hem uzun ömürlü olmuş, hem de sadece edebî mahsullere yer vermiştir. Sözelgesi Halkevinin çıkardığı Konya dergisi gibi değildir. Konya dergisi daha geniş çerçeveli bir dergidir. Arkasında Konya Halkevi ve devlet yardımı vardır. Bu yüzden aralarında bazı farklar bulunmaktadır.

Çağrı denilince, akla hemen rahmetli Feyzi Halıcı gelmektedir. Çünkü bu dergi, onun her şeyidir. Konyalı yazarların da katkı yaptığı bu dergi, memleket kültürüne büyük bir hizmette bulunmuştur. Türkiye'nin her yerinden gelen yazı ve şiirleri yayımlayarak edebiyatımıza renk katmıştır. Derginin önemli özelliklerinden birisi de edebî mülâkatlara yer vermiş olmasıdır. Sanatçılarla yapılan konuşmalar(mülâkatlar) araştırmacılar için mutlaka okunması gereken kaynaklardır. Zira bunlar, o sanatçının/yazarın/şairin fikir dünyasını öğrenmeye yardımcı olur. Bu konuşmalarda onların kendileri hakkında verdikleri bilgiler, sanatçının edebiyat dünyasındaki yerini belirlemeye yarar, kendilerinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini sağlar. Bilinmeyen pek çok yönün, özelliğin, niteliğin açıklığa kavuşmasına katkıda bulunur.

Çağrı dergisi, Konya'nın olduğu kadar Türk kültürünün de sayılı dergilerinden biridir. Uzun ömründe pek çok sanatçıya sayfalarını açmıştır. Bu durum dergiye ayrı bir değer kazandırmış, onu aranı, beğenilir bir hale getirmiştir. Peki dergide kimlerin mülâkatları yayımlanmış yahut kimlerle konuşmalar yapılmıştır? Bu sorunun cevabını tam olarak vermek mümkün değildir. Zira elimizde tam bir koleksiyonu yoktur. Ancak görebildiklerimizden burada bahsedebiliriz. Buna göre Çağrı'da kendisiyle mülâkat yapılan sanatçıları ve onlarla görüşen, konuşan kişileri şöyle sıralayabiliriz: (Parantez içindeki isimler, mülâkatı yapanlardır.) Samet Ağaoğlu(?), Munis Faik Ozansoy (Feyzi Halıcı); Suut Kemal Yetkin(Feyzi Halıcı); Ağâh Sırm Levend (Feyzi Ha-

MUSTAFA ÖZCAN

lıcı); Âşık Veysel (Feyzi Halıcı); Bediüzzaman Fıruzanfer (Feyzi Halıcı); T. Kuroyanagi (Feyzi Halıcı); Ümit Yaşar Oğuzcan(Feyzi Halıcı); Mehmet Çınarlı (Feyzi Halıcı); Nevzat Yalçın(-Feyzi Halıcı); Ahmet Muhip Dranas(Muazzez Menemencioğlu); Necdet Evliyaoğlu (Muazzez Menemencioğlu); Muhtar Körükçü (Muazzez Menemencioğlu); Yaşar Nabi Nayır (Muazzez Menemencioğlu); Mustafa Sütüven (Ali Teoman); Bekir Sıtkı Erdoğan(Ali Teoman); Prof. Hans Vogt (Mehdi Halıcı); Fazıl Hüsnü Dağlarca(Dr.Mehdi Halıcı); Âşık Reyhani (Mehdi Halıcı); Muvaffak Sami Onat (A. Rıdvan Bülbül); Suna Korad (V. Büyükkaksoy); Süreyya Sami Berkem (Ahmet H. Yorulmaz); Osman Türkay (Şemsi Belli); Behçet Kemal Çağlar (Erol Gürtüç);Prof. Dr. Alfred Sastrau(E. Mahir Yalnız); Ressam Muammer Çayırılı (Mualla Günay); Tahir Kutsi Makal (Ağâh Özgüç) İbrahim Minnetoğlu (Özgür Coşkun); Celâl Çumralı (?); Halil Soyuer (Koray Ekener); Türkân Ateş (Koray Ekener); Ümit Yaşar Oğuzcan (Koray Ekener); Soyut Ressam Erdoğan Munis (Süleyman Akman); Erdoğan Munis (Burhanettin Canatan); Prof. Dr. Mehmet Kaplan (Ergun Göze), Murat Çobanoğlu, (?);Feyzi Halıcı(Bekir Sami Özsoy).

Kendileriyle mülâkat yapılan sanatçıların bir kısmı Konyalıdır. Feyzi Halıcı, Mehmet Çınarlı, Muvaffak Sami Onat, Celâl Çumralı, Bekir Sıtkı Erdoğan gibi. Bir kısmı da o sralarda Konya'da bulunan yahut çalışan kişilerdir: Öğretmen Erdoğan Munis gibi. Birkaçı ise Konya'ya ziyarete gelenlerdir. Feyzi Halıcı'nın Âşık Veysel'le konuşması gibi. Yine gerek Erdoğan Munis, gerekse Ümit Yaşar'la iki defa mülâkat yapılmıştır. Konya'da Âşıklar Bayramı kurucusu Feyzi Halıcı'nın dergisi Çağrı'da; Murat Çobanoğlu, Âşık Reyhani gibi âşık geleneğinin temsilcileriyle görüşülmesi, konuşulması çok doğaldır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca ise Feyzi Halıcı'nın dostu, şair arkadaşıdır, hatta **Çağrı**'nın isim babasıdır.

Şimdi de Konyalı şairlerle/ yazarlarla yapılan görüşmelerden söz edelim:

"Türkiye Âşıklar Bayramı Dolayısıyla Konya Kültür ve Turizm Vakfı Genel Başkanı Feyzi Halıcı'ya Yaptığımız Sohbet" başlıklı yazısında Bekir Sami Özsoy, rahmetli Feyzi Halıcı'dan kendisini ve çalışmalarını tanıtmasını istemiştir. Halıcı'nın da kendisi hakkında verdiği bilgiler şöyle özetlenebilir.

Mevlâna Dergâhı yanında tipik bir Konya evinde doğmuştur. Babası Kafkas asıllı Erzurum muhacirlerinden Hacı Sabri Bey'dir. !943 yılında Çınaraltı dergisinde çıkan bir şiirinde belirttiği üzere tarih, sanat, kültür dolu bir belde ve sosyal çevrede büyümüştür.

Anadolu âşıklar diyarıdır. Halkımızın gözü, kulağı, eli ve gönlü olan halk şairleri yazmaktan çok söyleyen kimselerdir. Bu sebeple yazılı edebiyattan ziyade sözlü edebiyat gitgide geride kalmaması, unutulmaması için harekete geçmiştir. 20 yıl içinde Türkiye Âşıklar Bayramı vesilesiyle yüzlerce halk şairinin ortaya çıkmasına, var olmasına imkân hazırlamıştır.

Halıcı'nın ifadesine göre Türkiye'de iki yüz elli, üç yüz civarında şiir söyleyen halk şairi vardır. Saz çalıp türkü söyleyen kimselerin sayısı ise çok daha fazladır. Âşıklıktan maksat, şiir söyleyebilmek, özellikle "Atışma" yapabilmektir. Halk şairlerinin en çok yetiştiği yerler: Kars, Tokat, Sivas, Gaziantep, Adana, Mersin ve Konya...

Konuşmasında halk şairlerinin görevlerini sıralayan Feyzi Halıcı, Konya'daki âşıklık geleceğinin nasıl başladığını şöyle anlatmaktadır:

"1807-1850 yılları arasında Konya'da Mevlâna Dergâhında postnişinlik yapan Hemdem Said Çelebi, dergâhın karşısındaki bir kahveyi tamir ettirip, büyütüp âşıkların emrine verdi. Tam bir asır, Konya'da içindeki havuz dolayısıyla "Sulu Kahve" olarak adlandırılan bu kahve, Halk şairlerine ilim, irfan, edep, erkân öğreten, folklor ve halk bilgisi ve töreleri aşıl原因 bir okul, bir akademi vazifesi gördü.

Yedi, sekiz yıl bu kahveyi Âşık Dertli işletti. Konyalı Âşık Şemi, Âşık Dertli, Silleli Âşık Süruri ile birlikte bu kahvede karşılıklı şiirler, türküler söylediler, atışmalar yaptılar, muamalar astılar. Hemdem Said Çelebi de bu sazlı,

sözlü toplantılara sık sık iştirak etti ve bu ocakta yetişen âşıklara maddi, manevi yardımlarını eksik etmedi. Karamanlı Gufranî, Kenzî ve Silleli tekmiş saz ve söz ustaları bu okulda yetiştiler, en güzel eserlerini bu ocakta verdiler." ¹

Halıcı'nın Mehmet Çınarlı ile yaptığı konuşmanın merkezinde Çınarlı'nın Gerçek Hayali Aştı kitabına yönelik olumlu-olumsuz tepkiler vardır. Çınarlı'nın bu şiir kitabı yayımlandığı zaman basında pek çok yazı çıkmıştır. Şair, bunların kimler tarafından yazıldığını belirtmiş ve ideoloji kaygısı ile yazmayanların övgüsünü kazandığını ifade etmiştir. Kimi eleştirmenlerin de beğenmediği ya da kusur saydığı unsurlara değinmiş, bu konuda çok farklı kanaatler olduğunu söylemiş, hatta Halit Fahri Ozansoy ile Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın nasıl çelişkiye düştüğünü göstermiştir.

Toplumcu şairlerden hangi noktalarda ayrıldığını ifade eden Çınarlı'nın görüşlerine göre onlar için toplumcu olmak, şair olmaktan önce gelmektedir. Çoğunda garip bir özentî havası vardır. Aslında kendileri toplum içinde bile değillerdir. Sefalet edebiyatı yapanların çoğu zengin aile çocuklarıdır. Toplumun dertlerinin, çilesinin bir zerresini bile çekmemişlerdir, yaşamamışlardır ama bu eksikliği şiirleriyle gidermek istemişlerdir.

Ermekli olan şair, niçin toplumculara katılmadığını şöyle belirtmiştir:

"... Ben, kayalar, taşlar içinde büyümüş, ortaöğrenime katır sırtında dağlar aşarak gitmiş, fakir bir Anadolu çocuğum. İçinde yetişip büyüdüğüm sıkıntılarım, yoklukların, imkânsızlıkların terennümünde benim için çekicilik, hiçbir yenilik yoktur. Bu işi, lüks apartmanlarda, villalarda büyümüş, kolejlerde, Avrupalar da okumuş beyzadelere bırakıyorum."

Yanlış anlamayı önlemek için de toplumun dertlerini, sıkıntılarını samimi olarak duyan ve söyleyen şairlere hiçbir diyeceği bulunmadığını açıklamıştır. ²

Celâl Çumralı ile yapılan konuşmada şairin öncelikle şiiri nasıl tarif ettiği sorulmuştur. O da çok klâsik bir cevap vermiş, şiirin tanımlanmasının güçlüğüne, her tanımın eksik olacağına dikkati çekmiştir. Bunun üzerine en iyisi şiiri şiir yapan öğelerin neler olduğunun anlatılması gerektiğini söylemiştir. Sanatçının kişisel bir amacı olmadan sanatta başarıya ulaşmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

1 Çağrı, Sayı:360, Ocak 1988, s.5-12

2 "Mehmet Çınarlı İle Bir Konuşma", Çağrı, Sayı: 144, Ocak 1970, s.18-19

Çumralı'nın söylediği buradaki amaç, kişisel bir amaç değildir, sanatının zamanın ve mekânın sınırlarını aşması ve her yerde, her zaman, kalıcı bir sanat eseri olmasına yürekte inandırmasıdır.

Sanatta güzeli mi yararlıyı mı tercih ettiği sorusuna da çok açık bir cevap vermiştir. Vaktiyle edebi çevrelerde böyle bir tartışmanın varlığına işaret eden Çumralı, bu konudaki tavrını şöyle açıklamıştır: "Kestirmeden söylemek doğru olacaktır. Ben toplumcu sanat görüşünden yanayım. Toplumcu sanatı yeğlerken bir değişmez koşulum da vardır. Yaratılan yapının sanat yapıtı niteliğini taşıması gerek. Sanat yapıtı olmayan bir yapıtın salt toplumcu bir yönü göstermesi, sanat açısından hiçbir değer taşımaz."

Son yıllarda yaptığı sanat çalışmalarını hakkında da şu bilgiyi öğreniyoruz:

"Şiir soruları üstüne yıllardan beri yazdığım yazılarımdan bir seçme yaparak "Şiirin Geleceği"nde topladım. Basılmaktadır. Ölümler ve Güneş'i bitirdim. Basılması işi kaldı. Şiir sorunları üstüne yazdığım denemelerim de türlü dergilerde yayımlanmaktadır. Memleketçi şiirlerimi de Yumuruk'ta toplayarak yayınlamayı tasarlıyorum. Aruzla bir iki şiir yazmıştım çok eskiden. Büyü ve Dost hece vezninin ürünüdür. 1950'den bu yana özgür koşukla yazmaktaym." ³

A.Rıdvan Bülbül, hemşerisi Muvaffak Sami Onat'la konuşmuş ve ona ilk olarak da sanatın toplum için mi gaye için mi olduğunu sormuştur. Bunu biraz daha geliştirerek sanatta onun güzeli mi faydalıyı mı tercih ettiği sorusunu yöneltmiştir. Muvaffak Sami, sanatın sanat için olduğunu söyledikten sonra her sanat eserinin netice itibarıyla topluma fayda sağladığı kanaatinde bulunduğunu ifade etmiştir.

Ona göre sanat insan ruhunu temizler. Temiz insanlar da toplum içinde iyi insan olarak yaşarlar, iyi cemiyetler kurarlar. Sanat eserini toplum yararına düşünenler de toplumu eğitici, düzeltici birtakım öğütler verirler, eserlerini bu öğütlerle doldururlar. Ama burada ölçü kaçınca eser, sanat eseri olmaktan çıkar başka bir türe dönüşür.

Nesir tek başına sanat eseri değildir. O, sözgelişi roman için imkân vasıtasıdır. Ne var ki şair, bir yandan şiirimizi yüzyıllardan beri dünya şiiriyle at başı gittiğini söylemekte bir

yandan da son yıllardaki anlamsız şiir, II. Yeniler gibi ifadelerin bile şiir dünyasındaki canlılığını gösterdiğini belirtmekte ama bu son hareketleri de boş giden gayretler olarak nitelendirmektedir.

Yunus Emre'yi dev bir şair sayan Muvaffak Sami Onat, Abdülhak Hamit'i de bu memlekette kendisi dahil kimsenin tam olarak anlaşılması olduğu kanaatinde değildir. Bu konuda bir de örnek vermektedir: Abdülhak Hamit'in "Çıktım semavâta hak ile herser/ İndim semavât ile beraber" beytinin estetik ve filozofik anlamda kavramanın ne kadar olduğunu örnek verdikten sonra ekler: "Ve marifet kolayda değil zordadır."

Muvaffak Sami, . "Edebiyat fakültelerinde metinler şerhi yerine Yunuslar, Hamitler okutulmalıdır." dedikten sonra eleştirmecinin nasıl olması gerektiği hususunda görüşlerini ortaya koymuştur. O, sanatçılar için eleştirmenin lüzumuna inanmaz. Eleştirmenin onun gözünde ayrı bir sanat adamıdır. O kadar. Onun şahsi görüşü veya vereceği öğütlerle bir sanatçının kendi yol ve yönünü değiştireceği kanaatinde değildir. O, eleştirmeni yeni bir dünya görüşüne, yeni bir sanat anlayışına öncülük eden, ileriye ışık tutan bir kimse gibi düşünmekte ve böyle bir insanın bilgili, zevk sahibi ve tarafsız olması gerektiğini ifade etmektedir.

Şiirde klâsik bir eğitimden geçmemiş bir sanatçının serbest şiirin imkân kapılarını araştırmasını da doğru bulmamaktadır. Bu konudaki görüşü, genç sanatçılara yol gösterecek mahiyettedir:

"...Şiiri bir fidana benzetiniz. Bu fidanın tutup, büyümesi, dal budak salmak için toprağını, suyunu, havasını sevmesi lazımdır. Bahçıvanın her şeyden önce bu toprağı, bu suyu, bu havayı iyi bilmesi gerekir. Toprak killi midir, kireçli midir, su nasıldır, hava durumu nedir? Tropik memleketlerden getirilen bir nebatın kutuplarda yetişmesi mümkün müdür? Sanatçıyı bahçıvan, sanat eserini de fidan olarak düşünün. Mesele kendiliğinden ortaya çıkar. Milli tarih, milli kültür, mazi, âdetler ve diğer tarihî sosyolojik oluşlar bilinmeden, kendi klâsik sanatının bütününe ve kendi dünya görüşüne sahip olmadan yapılan eklettik çalışmalara veya imtizaşsız aplikasyonlara (taklit dememek için böyle söylüyorum) bel bağlamak ancak safdillik olur.

3 "Celâl Çumralı İle Konuşma", Çağın, Sayı: 90, Temmuz 1965, s.25-27

Hakiki manasında yenilik, daima klâsiken geçenlerin harcı olmuştur.”⁴ (A. Rıdvan Bülbül, “Muvaffak Sami Onat’la Konuşma”, Çağrı, Sayı: 20, Eylül 1959, s.11-16)

Bekir Sıtkı Erdoğan Karamanlıdır. Kendisiyle görüşen Ali Teoman’ın verdiği bilgiye göre 1926 doğumlu olup, babasını çok erken yaşta kaybetmiştir. Konya Askerî Lisesi ve devamında Ankara Harp Okulunu bitirmiştir. Teğmen olarak Ankara’da görev yaparken Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun olmuştur. Askeri okullarda edebiyat öğretmenliği yapıyor. Ali Teoman, ilk olarak ona bir ara çok meşhur olan “Hancı” şiirini nasıl yazdığını sormuştur.

Onun fikrinci güzel şiire müzik, deyiş ve anlamdan oluşur. Anlamında şiiriyet olan şiirler herkes tarafından tercüme edilebilir. Fakat gerçek şiir ise tercüme edilemez. Çünkü onun ruh iklimine girilemez. Şairin o ikliminde yaşanmadığı için bu, gerçekleşmez. Bekir Sıtkı, Suut Kemal Yetkin’in de kendisi gibi düşündüğünü ileri sürmektedir.

“Hancı” şiirinin bir yazılış hikâyesi vardır. Ali Teoman da bunu sormuş ve bu şiirin hangi şartlar altında yazıldığı gerçeğini şairinin ağzından okurlara duyurmuştur:

“1949 senesi Şubat ayında buz gibi soğuk bir günde Ankara’dan Karaman’a gitmek üzere 5-6 hemşeri talebe yola çıkmıştık. 24 saatlik bir yolun üç gün uzaması Ulukışla’da aktarma yapan tren binmek için on bir saat beklemek, bekleme salonunda tek ayak üzerinde duruş, iç hüznü, uykusuzluk, salondakilerin hali ve iki kişinin konuşması... Bir hemşerinin cebinden çıkan bir resim... On, on beş Anadolu insanının dertleri, tren yolunun yavaş ritmi vesaire “Hancı”yı yazdırabiliyor bana. Harp okuluna dönünce yaşantılar şiir oldu ve 1949’da Şadırvan dergisinde neşre dildi.

**Bende bir resmi var yarısı yırtık,
On yıldır evimin kapısı örtük**

**Güç belâ bir bilet aldım gişeden
Yolculuk başladı Haydarpaşa’dan**

**Ben o gece hem ağladım hem içtim
Kayseri yolundan Niğde’ye geçtim.**

İşte yirmi dört saatin kat edemediği, üç günün doymadığı amansız karın trene yol vermediği günlerin deyimleri...”⁵

Aslen Konyalı olmamakla birlikte Babalık’ın eski yazılı sayılarında imzasına rastlanan Süreyya Sami Berkem’le Ahmet H. Yorulmaz’ın konuşması da ilgi çekici bilgiler içermektedir. Öncelikle Süreyya Sami Berkem(-Samizade Süreyya)’ın dilimize birçok çeviri eser kazandırdığı bilinmelidir. Bunlar içinde Oscar Wilde’in meşhur eseri Dorian Gray’ın çeviricisi olarak tanınmıştır. Ahmet H. Yorulmaz’ın açıklamalarından öğrendiğimize göre Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında Prens Abbas Halim Paşa tarafından misyoner sıfatı ile Japonya’ya gönderilmiş ve bu gezisini eski harflerle Day Nippon(Büyük Japonya) ve “Diyar-ı Ezhâr” (Çiçekler Diyarı) isimli iki kitapta toplamıştır.

Samizade Süreyya, yukarıda anılan iki seyahat eserinden sonra daha çok tercüme işlerine önem verdiğini belirtmekte ve bizim edebi zevkimizi tatmin ve aynı zamanda kültürümüzü geliştirmek için bizden çok ileride olan batının iyi ve güzel örneklerine ihtiyacımız bulunduğunu bildirmektedir. Böyle bir inanışla batı dünyasının klasik eserlerini Türkçeye çevirdiğini ifade etmektedir. Yine ona göre klâsik Rus edebiyatına ondan önce el süren olmamıştır.

Son yıllarda da İngilizlerin ünlü fikir adamı Samuel Smiles’in Self-Help adlı ölmez eserini Türkçeye kazandırdığını söyleyen Samizade Süreyya, bu çevirisini her gencin okumasını tavsiye etmektedir.

Berkem’in dil konusundaki tespitleri de şöyle sıralanabilir: Dil konusu çok uzun ve derindir. Kendisi her taassup ve ifrat hareketinin aleyhindedir. Türkçenin terkiplerinden kurtulmuş olmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Selânik’teki “Genç Kalemler” tarafından başlanılan hareketin destekçilerindedir. Ağdalı, karışık, uzun cümlelerin aleyhindedir. Dilin sadeliğe doğru gittiği bir gerçektir ama bu kelime Arapça yahut Acemce denilip dile yerleşmiş birçok güzel kelime ve terimlerin “sınır dışı” edilmesine karşıdır. Çünkü kelimeler yazı sanatkânının malzemeleridir. Onlardan mahrum kalan sanatkânın güzel bir eser meydana getirmesi mümkün değildir.⁶

4 “Muvaffak Sami Onat’la Konuşma”, Çağrı, Sayı. 20, Eylül 1959, s.11/16

5 “Bekir Sıtkı Erdoğan’la Konuşma”, Çağrı, Sayı. 26, Şubat 1960, 22-24

6 Çağrı, Sayı: 29-30, Haziran-Temmuz 1960, s.33-36

Çağrı'daki mülâkatların hepsine tek tek yer vermek bu sayfanın sınırlarını aşmaktadır.

Bu görüşmelerde hiç duymadığımız ya da eksik bildiğimiz pek çok konuyla, durumla, olayla karşılaştığımız ve bunların okurların bir hayli ilgisini çektiği bilinmektedir. Meşhur bir şiirin, bir yazının, bir hikâyenin şairin dünyasında nasıl oluştuğunu Bekir Sıtkı'da "Hancı" örneğinde görebiliyoruz. Feyzi Halıcı'nın Âşık Veysel'le Konya'da bir öğle yemeğinden sonra yaptığı görüşmede Sivaslı aşığın başından geçen bir hikâyeyi ve bunun ilham ettiği şiiriyle yazımızı sona erdirelim:

"Bundan 17-18 yıl önce Tarsus'a yolumuz düşmüştü. Bir otele inmiştik. Yanımda bir arkadaşım da vardı. Bir akşam arkadaşım odanın kapısını üstüme kilitleyip kahveye gitmişti. Ben yorgun olduğum için erken yatmayı tercih etmiştim. Ertesi gün Mersin'e gittik. Bir ara bozuk paralarımı cüzdanıma koymak için elimi cebime atmıştım. Bir de ne göreyim, cüzdanımdaki 130 liranın yerinde yeller esiyordu. Paramın, gece yattığım odanın kapısına anahtar uydurularak alındığı aşıkardı. O hadiseden, bakın şu şiir hatıra kaldı:

**Parça parça olsun paramı çalan,
Kimi gerçek dedi, kimisi yalan.
Dünyada görmedim, böyle bir plân
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok...**

**Gezdim İstanbul'u, İzmir, Ankara,
Şadırvanlı handa kaldı bu para.
Bu nasıl dalgadır bu ne dubara
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok...**

**İsa değil göğce çıksın sır olsun
Alanların iki gözü kör olsun.
Tarsus'ta bu destan hatıra kalsın
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok...**

**Bilsem gelmez idim ben Tarsus'a
Bu gamlı gönlümü koymazdım yasa.
Haber verdim inzibata, polise
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok...**

**Ehl-i dil olanlar asla bunalmaz
Herkesin ettiği yanına kalmaz.
Bu ne muammadır hiç kimse bilmez
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok...**

**Olan oldu Veysel boşuna yanma
Sana kim dedi ki uyu, uyanma
Silaya gitmeyi severim amma
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok..⁷**

Sonuç olarak Çağrı'da 1959- 1990 yılları arasında rastlanılan bu konuşmalar son derece yararlıdır.

İçlerinde Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Suut Kemal Yetkin, Agâh Sırrı Levend gibi ünlü bilim adamları vardır ve bunların sorulara ışık tutacağı açıktır.

Bu tür görüşme/konuşmalarda sanatçılardan kendileri hakkında yaptıkları samimi açıklamalar edebiyat tarihine, şairlere, sanatkârlara ilişkin çalışmalara, inceleme ve araştırma yapan insanlara katkıda bulunur. Görüşmelerden eleştirmenler de bir o kadar yararlanır. Yanlışlar düzeltilir, eksikler giderilir, doğru yorumlar öne çıkar.

7 Feyzi Halıcı, "Âşık Veysel'le Konuşma", Çağrı, Sayı: 16, Nisan 1956, s.8-9

ACZİMİN GİRYESİ

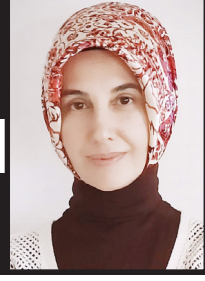
**Ahmet
Sevgi**

GÖNLÜMÜZ DAVACI

*Dünyaya geldik geleli çektiğimiz hep acı,
Biz şikâyetçi olmasak da gönlümüz davacı.*

(Ahmet Sevgi)

TÜRKİYE SOSYOLOJİSİNDE ZİYA GÖKALP'İN YERİ VE MİRASI

**SERPİL
YALÇINKAYA**

Sosyoloji, diğer adıyla toplum bilim, toplumu ve toplumsal gerçekleri araştıran, inceleyen, karşılaştıran ve yorumlayan bir bilim dalıdır. Amacı, insanın sosyal ilişkilerini incelemek, toplumları, toplumsal kurumları ve bu kurumların insan üzerindeki etkilerini incelemektir.

Türkiye’de sosyolojinin kurucusu Ziya Gökalp’tir. Türkiye’de ilk sosyoloji bölümünü 1914 yılında Ziya Gökalp kurmuştur. O sosyolojik görüşlerinin temelini babası Tevfik Bey, amcası Hasip Bey, fen bilgisi öğretmeni Yorgi Bey ve tanıdıkları olan Naim Bey’den almıştır. Fransız sosyolog Emile Durkheim’in görüşlerinin etkisinde kalmış ve onun görüşlerini Türkiye’ye aktarmıştır. Ziya Gökalp determinist ve pozitivist bir sosyoloji anlayışı ortaya koyan toplumcu, dayanışmacı, ilerlemeci, milliyetçi, batıcı ve laik bir sosyologtur.

Bu çalışmamızda Türkiye’de sosyolojinin kurucusu kabul edilen Ziya Gökalp’in üzerinde durduğu başlıca kavramlar olan eğitim, kültür ve medeniyet anlayışı, batılılaşma ve milliyetçilik anlayışı ile din sosyolojisi çerçeveleri üzerinden onun fikirlerini incelemeye çalışacağız.

Eğitim, Kültür ve Medeniyet Anlayışı

Gökalp, millî olan bir eğitim sisteminde ısrar etmiştir. Ve buna göre toplumları üçe ayırır:

a) İlkel toplumlarda eğitim, millî olmakla birlikte, kısmîdir. Çocuk genel kültür yerine aşirete ait kısmî kültürü edinir.

b) Modern ilerlemeyi kabul eden kavimler, yeni bir uygarlık takımına girerler. Kitaplar, okullar, öğretmenlerle bu uygarlık kendisini, o kavimlere ait çocuklara öğrettirir. Burada millî kültür, milletlerarası uygarlığın gelenekleri etkisiyle kaybolur. Bu durumda eğitim, millî değil, milletlerarasıdır. Okullar, çocuklara millî kültürü değil, milletlerarası uygarlığı aşılamaaya çalışır.

c) Modern milletler ise millî kültürü araştırır ve eğitimleri de millî olur.

Gökalp’a göre eğitim, toplumun bireyleri üzerinde uyguladığı sosyalleştirme işidir. Eğitimin faydacılık esasına dayandırılmasına karşıdır. Eğitim, vatanseverlik, fedakârlık gibi ka-

rakter geliştirme özelliklerini de aşılmalıdır. Modern bir eğitim, ancak modern bir devlette bulunabilir. Bu da ancak, millî kültürün bilinçli bir biçim almasıyla ortaya çıkabilir, dışardan alınamaz. Modern öğretim, modern teknolojinin millî bireylere öğretilmesidir. (Gökalp, 1997:28-326)

Eğitim, kültürün, çocukların ruhuna aşılması demektir. Böylece eğitimin amaçları olarak şunları önerir:

a) Eğitimin amacı, birey değil millettir.

b) Her ulusun kendi kültürünü gençlere aşılması, eğitimin temel ilkesi olmalıdır.

c) Gençler başıboş yetiştirilmemeli, bir ülkeye yöneltilmelidir.

d) Eğitim, bireye kişilik kazandırmalıdır. (Dizdaroğlu, 1981:118-119)

Kültürel Türkçülüğün amacı, maarifimizi, bir yandan milletlerarası uygarlığa, diğer yandan millî kültüre intibak ettirmektir. Ona göre toplumların en son aldıkları şekil kültürel ulus biçimidir. Gökalp, buna harsi millet demekte ve bir ulusun harsi millet olabilmesi için mutlaka din, ahlak, hukuk, güzel sanatlar, dil, iktisat, bilim-teknik gibi konulardan oluşmuş bir gelenekler, ulusal bilinç ve bunların temsilcisi olan büyük adamların var olması gerektiğini belirtir.

Millî Kültür (Hars) ile medeniyet arasında hem birleşme noktası, hem de ayrılık noktaları vardır. Mili kültür ile medeniyet arasındaki birleşme noktası, ikisinin de bütün toplumsal hayatları içine almasıdır.

Toplumsal hayatlar şunlardır; Din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, ekonomi, dil ve fen ile ilgili hayatlar. Bu sekiz türlü hayatın bütününe millî kültür adı verildiği gibi medeniyet de denilir.

Türk milli kimliğinin inşasında Ziya Gökalp açısından kritik olan kavram, ‘kültür’ olarak belirginleşmektedir. Değişim sürecinde öncelik ve ağırlık verilmesi gereken kültürdür, çünkü kültür medeniyetin aksine ‘millî olma’ imkânını içermektedir.

Millî kültürün unsurları ise halkın yaşadığı kültür içinde aranmalıdır. Bu amaçla Gökalp, öncelikle halk edebiyatı, dil, folklorik değerler üzerinde durmak suretiyle 'millî dil' ve 'millî edebiyat'ın yaratılması için çabalamıştır. Gökalp bu nedenle çok uluslu ümmet kimliğinin temeli olarak gördüğü 'medeniyet' kavramını millî olarak nitelendirdiği 'kültür' veya 'hars'dan ayrı tutmuştur.(Türkdoğan,1998:242–243; Çelik, 2006: 47).

Batılaşma ve Milliyetçilik Anlayışı

Milliyetçilik, Ziya Gökalp aracılığı ile 1910'lu yıllarda temel konu olarak sosyolojinin merkezinde yer almıştır. Milliyetçilik, Türkiye'ye sosyoloji ile birlikte, kurtarıcı bir ideoloji olarak girmiş ve 1980'lere kadar sürekliliğini korumuştur.

Ziya Gökalp, Türkçülük hareketini İslamcılık ve Garpcılıkla birleştirerek imparatorluğun ihtiyaçlarına uygun bir ideoloji meydana getirmeye çalışırken, bilime dayalı olduğunu düşündüyordu. Onun yol göstericiliği kuvvetini eski geleneksel dini ilimlerden değil, yeni ortaya çıkmış olan içtimaiyat (sosyoloji) ilminden alıyordu. Açıklamalarında "içtimaiyat ilmine göre" dayanak noktası oluyordu. (Ülken 2007: XI)

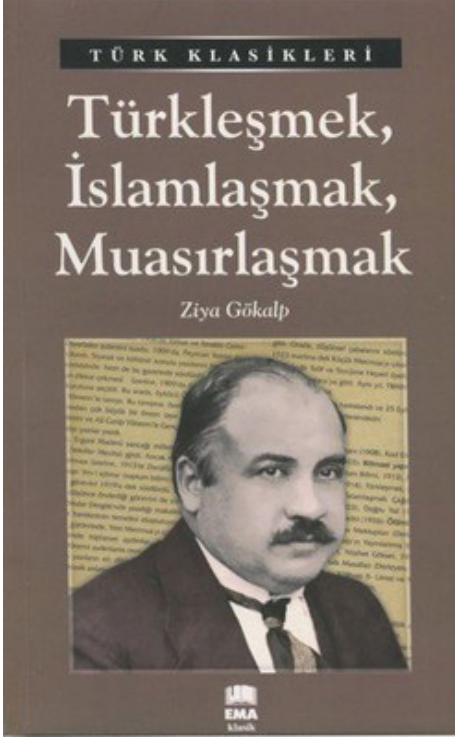
Ziya Gökalp'ın düşüncesinin temelinde, Türk toplumunun kendine özgü ahlâki ve kültürel değerleriyle, Batı'dan aldığı bazı değerleri kaynaştırarak bir senteze ulaşma çabası yatıyordu. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" diye özetlediği bu yaklaşımın

kültürel ögesi Türkçülük, ahlaki ögesi de İslam'dı. Gökalp, Türk aydınlarının asıl görevinin, ülkenin ivedi iç ve dış sorunlarının çözümlenmesi imkânlarının araştırılması olduğu görüşündedir. Ayrıca, aydınları, batı uygarlığını Anadolu köylerine götürmeleri ve oralarda okullar kurmaları için halka gitmeye çağırır. Yine, aydınların halka doğru gitmesi, ondan millî kültürün temellerini öğrenmesi gerekir. (Gökalp, Ziya; Türkçülüğün Esasları, 3.Baskı, s. 33.)

Din Sosyolojisi

Ziya Gökalp din hakkındaki düşüncelerini genellikle İslam dini özelinde geliştirmiş, din eğitimi üzerine yapmış olduğu tespitler, değerlendirmeler ve yorumlar da yine İslam dininin inanç esaslarının nasıl öğretilmesi gerektiği üzerine olmuştur. Gökalp'a (1997:105) göre İslami eğitim denince akla iki fikir gelmektedir. Birincisi, İslami eğitim geleneğinin uyguladığı yöntemler, ikincisi ise çocukların temel İslami esaslara ve hükümlere göre eğitilmesidir. Bu konuda Gökalp, din dersi öğretmeni yetiştirme usullerimizin kendini yenileyemediğini ve bunun neticesinde gençlerin çelişkili ve şüpheli itakatlara saplandıklarını ifade etmektedir. (Ergin, 1942:1121).

Gökalp'a göre din dersleri öğretmeni yetiştirme sürecinde yaşanan en temel problem, pozitif bilimlerin temel ilkelerine uzak duran anlayışın sebep olduğu zihinsel tıkanıklıktır. Zira dinin kendisi akla dayanır ve bilimsel kanıtlarla çelişmez.

Din dersi öğretmenlerinin dini bilimlerle pozitif bilimler ayrımının felsefi temellerine vakıf olabilecek nitelikte yetiştirilememesi, öğrencilerin ufuklarının daralmasına, bakış açılarının sığlaşmasına neden olmaktadır. Bu yüzden din öğretiminde bilimsel ilke ve yöntemlerin uygulanmasına geçiş süreci hızlanmalıydı. (Gökalp, 1997:278-280).

Ziya Gökalp; gençlerin dini ve ahlaki açıdan nitelikli bir eğitimi geçmelerini ve onların manevi farkındalık, sosyal bütünleşme, kültürel duyarlılık ve iyi ahlak konularında kendilerini gerçekleştirebilecek bireyler olarak gelişmelerini sağlayacak bir din anlayışıyla yetiştirilmeleri gerektiği üzerinde durmaktadır. 1922 yılında yayınlanan bir makalesinde de Gökalp, hayatları boyunca sağlam karaktere sahip olan insanların, umumiyetle çocukluklarında dini terbiye alanları olduğuna dikkatleri çekmiştir. (Heyd, 2002:80-81).

Sonuç olarak;

Türkiye’de sosyolojinin akademik tarihi, en temelde Ziya Gökalp’ın çalışmalarıyla başlar. Türk sosyolojisinin sonraki dönemde şekillenmesinde de yine Gökalp’ın belirgin bir etkisi, başka bir deyişle, merkezi bir rolü vardır.

Ziya Gökalp’a göre millet için her zaman kültür medeniyetten önce gelir. Çünkü me-

deniyet batıya aittir. Yani önemli olan yabancılaşmadan medeni olmaktır. Onun hala önemini koruyan bazı görüşleri ve tespitleri bugün bile yaşanan sorunlar çerçevesinde incelenebilir. Gökalp’ın görüşlerinin temelinde kültür üzerinden tanımlanan ulus ve vatan-severlik kavramları vardır. Batı’da yaşanan devlet ve ulus inşası sürecine paralel düşünen Gökalp için devlete aidiyet ve bağlılık esastır.

Ziya Gökalp, birçok farklı akademik disiplinin birlikte çalışmalarını sağlamak suretiyle Türk halkının örf ve adetlerini, edebiyatını, ilahiyatını, iktisadını vb. kısacası toplumun bütün yönlerini kuşatacak bir çerçeveye ulaşmaya gayret etmiştir. Gerek şiirde, gerekse düz yazılarında bu çabanın örneklerini de vermiştir. Yine çeşitli dergi çalışmaları, toplumun çeşitli yönlerini konu edinmiş akademik disiplinlerde eserler vermiştir. Ayrıca önemini ve değerini hâlâ koruyan bir akademisyenler grubunu oluşturmuş olması da saygıya değerdir.

KAYNAKÇA

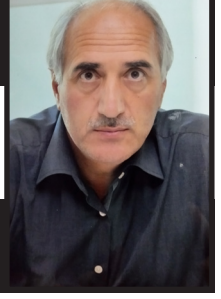
- Çelik, Celaleddin (2006). "Gökalp’in Bir Değişim Dinamiği Olarak Kültür-Medeniyet Teorisi." Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:21. sy.43-63.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1981). Ziya Gökalp Üzerine Araştırmalar, sy. 118-119.
- Ergin, Osman Nuri (1942). Türkiye Marif Tarihi. 4.Cilt. İstanbul: Osmanbey Matbaası.
- Erişirgil, M.Emin (1984). Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökalp, Ziya (1970). Türkçülüğün Esasları, İstanbul: MEB Yayınları.
- Gökalp, Ziya (1997). Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, İstanbul: MEB Yayınları.
- Heyd, Uriel (1980). Ziya Gökalp’ın Hayatı ve Eserleri, İstanbul: Sebül Yaynevi.
- Heyd, Uriel (2002). Türk Ulusçuluğunun Temelleri. Çev.Kadir Günay, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Türkdoğan, Orhan (1988). Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri. İstanbul. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Ülken, H.Ziya (2007), Ziya Gökalp, (1.Baskısı 1942) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

EĞİL DAĞLAR

*Eğil dağlar eğil, üstünden aşam,
Yeni talim çıkmış, varam alışam*

Şaban Kumcu

ŞABAN
KUMCU

Yahya Kemal Beyatlı, Eğil Dağlar Kitabında işgal yıllarının (mütareke) başlangıcında (1918-1922) milletimizin ruhunda yoğunlaşan derin ızdırıp, elem ve endişeleri şu mısralarla anlatır:

Ölenler öldü kalanlarla muzdarip kaldık,
Vatanda hor görülen bir topluluğuz artık.

.....

Kalanlar ortada, genç, ihtiyar, kadın, erkek,

Harap olup yaşıyor tali' in (bahatının) azabıyla,

Vatanda düşman seyretmek ızdırabıyla...

Fransız okullarında çocuklara, *şair Alfred de Vigny'nin "Kurdun Ölümü"* adlı meşhur bir şiiri okutulur. Bu şiiri dinlerken çocukların gözleri dolar, gönüllerinde saf bir dağ rüzgârı eser. Düşüncelerini hürriyet ve istiklal sevdası alır.

Şair, bir gün dostları ve birçok asilzadeyle birlikte dağlarda kurt avına çıkar. Vakit gece, ortalık ıssız, gökyüzünde sadece bir ay ışığı vardır. Ufuklara kadar dayanan siyah ormanlar ve gökyüzünde, alevlenmiş gibi yanan ayın üzerinden bulutlar geçmektedir. Gecenin böyle تنها bir saatinde avcılar, birbiri ardından tüfekleri tetikte yürürler. Bir aralık, kurt avlarında en tecrübeli olan avcılardan biri eğilir ve yerde taze tınak izleri görür. Bu izler, oradan biraz evvel geçmiş iki kurtla, iki yavrunun izleridir. Bu sırada, bütün avcılar tüfeklerini ve tüfeklerinin beyaz pırlıtlarını saklayıp, bıçaklarını hazırlarlar. Ağaç dallarını ayırarak adım adım yürürlerken, üç avcı birdenbire durur. Şair Vigny, karşısında; etrafa alev saçan iki gözü fark eder. Kurt!..

Biraz ötede de gölgeleri dansa benzeyen bir kımıldanışla kımıldanan ve sessiz sessiz oynayan yavru larını görür. Yavru olmakla beraber bir kurt içgüdüleriyle bilirler ki; düşmanları olan insanoğlu birkaç adım yakında ve pusudadır. Kurdun dişisi, bu tehlike karşısında, bir zamanlar Roma'nın kurucuları Remus ve Romulus'ü emziren, Romalıların

taptığı heykel gibi donmuş ve hareketsiz bir şekilde durmaktadır... Erkek kurt anlar ki bütün yollar kapalıdır. Geri dönüşü, kurtuluşu yoktur. Ön ayaklarının tınaklarıyla kumluğa saplanarak çömelir. Üzerine atılan köpeklerin en korkusuzunu, en saldırganını seçer ve o köpeğin gırtlama bütün gücüyle dişlerini geçirir. Avcılar, aralıksız erkek kurdun üzerine ateş ederler, bıçaklarıyla da böğrünü delik deşik etmişlerdir. Lakin kurt, demir gibi çene kemikleriyle köpeği bırakmaz, nihayet o köpeği gebertir...

Avcılar tüfekleri tetikte, kurdun etrafını sararlar; kabzasına kadar etine saplı duran bıçaklardan aldığı ölümcül darbelerle kanlar içinde çömelmiş, ağızından akan kanları diliyle yalayan kurt; avcılara son bir defa bakar. Nasıl öldürüldüğünü bilmeye bile tenezzül etmeden, iri gözlerini kapatır, hiç ses çıkarmadan ölür. Şair Vigny, bu maceradan sonra başını tüfeğinin namlusuna dayar, dişi kurtla yavru larının peşinden koşmaya karar veremez... Der ki; eğer bu iki yavru olmasaydı o güzel ve kederli dişi kurt, erkeğini bu büyük imtihan karşısında yalnız bırakmazdı...! Fakat bir vazifesi vardır. O iki yavruyu dağlara kaçırmak, onlara orada açlığa tahammül etmeyi, şehirlerde bir lokma ekmeğe, bir yatacak yere karışılık, insanın önünde av avlayan zelim hayvanların, insanla yaptığı anlaşmaya hiçbir zaman dahil olmamayı öğretmektedir...

Şair Vigny, hikayesinin bu noktasında kalmaz ve felsefesinin cezbisiyle şiirini şöyle bitirir ve sorar...? *"Hayattan ve bütün ızdıraplardan nasıl vazgeçilir?"* Ey ulvi hayvanlar bunu yalnız siz biliyorsunuz! Yeryüzünde ne olduğumuzu, arkamızda neler bıraktığımızı, bir kere iyice hesap ettikten sonra anlaşılır ki ulvi olan ancak sukuttur, bundan gayrısı zayıflıktır, acizliktir. Şair, kurdun o son bakışında, ne demek istediğini şöyle anlatır: "Asil hayvan, o son bakışıyla demek istiyor ki; inlemek, ağlamak, yalvarmak, hepsi zillettir.

Kaderinin seni sevk ettiği yolda uzun ve ağır vazifeni dişini sıkarak yerine getir. Sonra da benim gibi hiç ses çıkarmadan ızdırap çek ve öl!”

Bu kurt hikâyesi, bizim işgal yıllarımızdaki durumumuza benzer. İşin en hazin tarafı; ilk işgal günlerinde vatanda gezinen düşmanlar, bizim yıllar yılı, dünyanın en medeni milletleri sanıp, medeniyetlerine ve insanlıklarına hayran çağlar yaşadığımız, Birinci Dünya Savaşı'nın galip milletleridir. Şimdi bizim vatanımızda sanki burada bir Türk milleti yokmuş gibi davranıyor; bize kendi vatanımızda avuç içi kadar bir toprağı bile çok görüyorlardı. Parçalanmış bir vatanda en büyük hisseye sahip olmak ihtirasıyla canavar kesiliyorlardı. Bu da yetmiyormuş gibi, Anadolu'ya medeniyet götürme vazifesini, korkunç bir aldanişla, Yunanlılara veriyor, Türk vatanını adeta canavarlara çiğnetiyorlardı. Yahya Kemal, bu felaketi yaşayan Mehmet Akif'le aynı duyguları paylaşıyor.

“Medeniyet! dediğın tek dişi kalmış canavar!...”

Şehitlerimiz arkalarında eşlerini ve çocuklarını bıraktılar. Erkeğini böyle birdenbire kaybeden Türk ailesi, işgal günlerinin ağır şartları altında, yoklukların, acıların, ızdırapların içinde kalmıştı. **Ah anne Anadolu! Ne kanlı ve**

ne büyük nasibin varmış! O erkek kurt dağılan ordumuzdur. Dişi kurt, anne Anadolu'dur. O kurdun yavruları, Çanakkale'nin, Dumlupınar'ın, Sakarya'nın çocuklarıdır ki, annelerinden aldıkları dersi tekrar ediyorlar.

“Hakkıdır hakka tapan milletimin İstiklal!”

“Daldıkları yine rüyadır ve yine uyanacaklar!” Ankara'nın kaza ve kader gibi kudretli bir nasibi vardır. Beş asır önce Türk devleti orada, Timurlenk'in acımasız bir darbesiyle dağılmıştı. Yıldırım Bayezid'in Timur'a açtığı savaşı kibir, cinnet, siyasetçilik olarak kabul eden tarihçilerin sayısı çoğuluktur. Hür düşüncenin başladığı son asrın Osmanlı tarihçileri de bu fikirdedir. O devrin önemli belgelerinin tamamını incelemeyen, siyaseti hakkında hüküm vermek, bu asrın tarih anlayışına uymaz.

Yıldırım Bayezid gibi bir büyük padişahımızın, Timur'a açtığı o savaş, manasız, menfaatsiz, gayesiz bir savaşmış gibi görünür. Niğbolu kahramanı bizi Ankara'nın önüne götürüp boş yere darmadağın ettirmiş. Kılıç kuvvetiyle birleştirdiğimiz Anadolu Türkleri henüz eski beylerini unutmamış. Bu beyler milli birlikten zevk almaktan ziyade, eski beyliklerine hasret çektikleri için Timur tarafından kandırılmış.

Yıldırım'ın güvendiği Kara Tatarlar, Ankara'daki diğer tatarlar ve bizim Türklerimiz, Timur'un yanında eski beylerini görünce çil yavrusu gibi dağılvermişler!...

Padişahın kapu halkıyla, bize bağlı Sırlar ortada kuşatılmış. Padişah esir edilmiş, şehzadeler firar etmiş, şehir şehir bütün Anadolu Türkleri ölümün her cilvesine maruz kalmış. Bir asırdan fazla bir süredir bir himmetle derlenip toparlanan o koca devlet lime lime edilmiş. O güzel Türk birliği bir günde bir efsane oluvermiş! ... **İşte Ankara Savaşı ve beş asır önce kaderin böyle bir cilvesine maruz kalmış Ankara...**

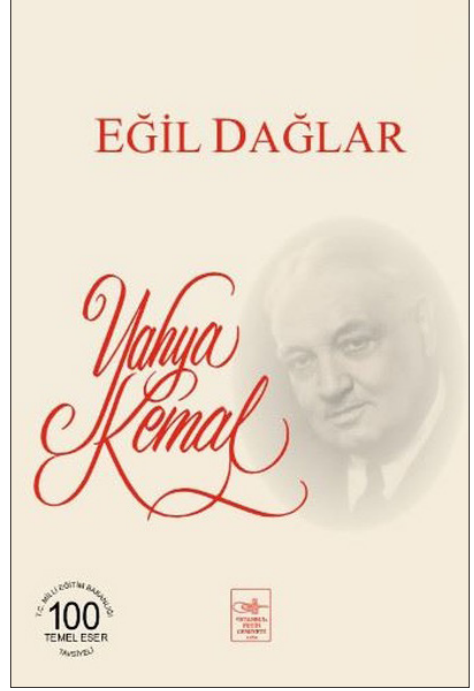
Fakat, sonra tekrar bir dirilişimiz var. Bir diriliş ki yalnız hızıyla akıllara durgunluk veriyor. "Faslayı Saltanat" dediğimiz bu devir; ölümden sonra dirilme, yeniden var oluş gibidir. Bütün o şehzadeler savaşından on sene sonra Çelebi Sultan Mehmet, eski devleti, hemen hemen eski sınırları içinde yeniden ayağa kaldırır. Bu süre içinde kardeşi Musa'nın kuşattığı İstanbul'u, oğlu Murat da kuşatır, Düşmanlarının seferlerini iki defa yok ederler. **İstanbul'un Fatih tarafından fethi de Ankara'daki dağılımızdan tam elli sene sonradır.**

Yavuz Sultan Selim Mısır veya İran seferlerinden birinde bir gazelin ilk beytinde der ki; **"Bu seferler, bu at koşturmalar boşuna değil! Biz gönülleri birleştirmek için perişan oluyoruz."** Bu söz Mustafa Kemal'in İstiklal Savaşı'nda Aznavurlara, Paraskevopuloslara karşı daima aynı imanla söylediği sözdür. Gönülden süzülen bu hazin sözle **Ankara tarihimizde ikinci defa** ve iki seneden daha az bir süre içinde gönülleri birleştirdi. Tarihte hiçbir zaman, hiçbir millet bu kadar kısa bir süre içinde uyanmamış, bu kadar güzel bir gönül birliği gösterememiş, yaşamak hakkını kazanamamıştır.

Henüz Acem'in kırmızı kadehleriyle çekik gözlerini, kırmızı gülleriyle yanık bülbüllerini, kırmızı şallarıyla servi boylarını öğrenmediğimiz senelerde, şiirimizde teşbih ve istiareler çocukça denilecek kadar safı. İşte o zaman Osman Gazi; Söğüt yaylalarında bir türkü söylüyordu:

Gönül kerestesiyle bin,
Yenişehir-ü Bazar yap
Zulm eyleme rençberlere,
Her ne ider isen var yap.

Eski Yenişehir bari,

İnegöl'e dek hep varı,
Kırp geçip ağyarı,
Bursa'ya dek yık tekrar yap.

Çobanlık devrini hatırlatan bu sade, güzel istiare, bu manidar türkü bize bugün en doğru siyaset rehberidir. Anadolu'daki macerayı uzaktan yakından bazen sevinerek, bazen korka korka seyreden nice dikkatsiz ve düşüncesizler zannediyorlar ki eğer bu savaştan Yunan'a karşı silahlarımızın zaferiyle çıkarsak, Kırım ve Tselya, (orta Yunanistan'da **Adalar Denizi'ne "Ege"** sınırı olan bir bölge) zaferlerinden sonra olduğu gibi, devlet eski düzende bir daha dirilir, bir müddet daha keyif süreriz. Bu kişiler, ümitsiz olunca sonsuza kadar batacağımıza inanıp, iyimser olurlarsa, eski devletin eski düzende bir daha kurulacağını sanıyorlardı. Bu macerayı bu gözlerle seyredenler, beyaz görünken de siyah görünken de aldanyorlardı. Bugünkü Anadolu'daki yaşananlardan habersizdiler.

Siyaset Türk meselesini halletmek için yerinde sayarken, tabiat yürüdü. Yeni Türk devleti Millî Mücadeleyle eski saltanatın bünyesinde olan Türk toprağından on vilayeti kurtararak bir devlet kurdu. Bu devlet bugün tam manasıyla vardır, bağımsızdır. Avrupa'nın son düşünce sistemine göre, göğsünde hak ve halk karışımı ve temelleri Türk milletin bağrındadır.

Şimdiye kadar uzaktan yakından bütün gönülleri al bayrak altına toplayan bu devlet, savaş zamanında olduğu gibi, barıştan sonra da yeni bir hayata başlayacaktır.

Osmanlı tarihinde yapılan değişiklikler ve düzeltmeler; bir değil, on değil, bütün tarihimize boyunca devam eden bir dizi yeniliklerdir. Özleyeceğimiz şeyler; eski saltanatın şanları, şerefleri, bayrakları, medeniyeti, musikisi, mimarisi, şiiridir. Tarihimize dikkatle bakınca görürüz ki üç asır önce Viyana'da mağlup olduktan sonra, geniş sınırlarımızı bir türlü koruyamadık. Düşman işgali gele gele Osmanlı'nın mezarnası, bu devletin kurulduğu ovaya kadar geldi. Bugün orada tekrar doğdu. Viyana mağlubiyetinden yirminci yüzyılın başlarına kadar, bazen savaşla, bazen siyasetle devletimizi korumaya çalıştık. Gördük ki ne silahlarımızla kazandığımız zaferler ne de Avrupalı dış işleri siyasetinin desteği bu derde deva değilmiş. **Türk devletinin asıl sahibi olan Müslüman halkın hamuruyla tekrar yoğrulmadıkça tam bir sıhate ve başarıya ulaşamayız.** Osmanlı'nın o eski türküsü, bugün bize en doğru siyaset rehberidir.

Kurt olup girme sürüye,
Aslan ol bakma geriye,
Çar edih hayli çeriye,
Dilgeçidi'ni hisar yap.

İznik şehrine hor bakma,
Sakarya su gibi akma,
İznikmid'i de al bıkma,
Her burcundan bir hisar yap.

Osman-Ertuğrul oğlusun,

Oğuz-Karahan neslisin,
Hakk'ın bir kemter kulusun,
İslambol'u aç gülzar yap.

(Osman Gazi)

Yahya Kemal, bu imanlı günlerde bu milletin şahsiyetinin, gayretinin, birlik ve beraberlik içinde tek bir ses oluşunun görünen manzarası önünde, Türk Ordusu'nun kazanacağından emindir. İstiklal Savaşı çok uzun sürdü! Daha bitmeyecek mi? diyenlere; **"Ars-lan gerilir de öyle atlar!** Ve öyle muzaffer olur! Diye cevap verir. **Yahya Kemal "Eğil Dağlar" kitabında;** İstiklal Savaşı'nın başladığı ilk yıllarından itibaren yazdığı yazılarla bu ölüm kalım savaşının, hangi milli, tarihi, askeri ve politik sebeplerden dolayı, milletimizin zafereyle sonuçlanacağını bilmiş, derin bilgi, sezgi ve düşünce senteziyle milletimizin idrakine, gönlüne sunmuş bir vatanperverdir. Bugünün gençleri, bu tarihi gerçekleri çok iyi bilmeli; üzerinde yaşadığımız coğrafyanın nasıl ve hangi fedakârlıklarla **vatan** olduğunu asla unutmamalıdır.

Vatanda korkulu rüya içindeyiz gerçek...
Fakat bu çok süremez, mutlaka şafak sökecek!

Ateş ve kanla boğar bir gün ordumuz lekeyi,
Bu insanoğluna bir kötülük olan mütarekeyi

Bu halk o gün kavuşur annemiz güzel vatana!
Çocuklarıyla nasıl sarmaşursa yaşlı ana,
O sarmaşışla yaşar hür ve bahtiyar ancak.
Bu gamlı günleri hiçbir zaman unutmayacak...

Kaynak: Eğil Dağlar, Yahya Kemal Beyatlı

26 AĞUSTOS 1922

**Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi.
Senin uğrunda ölen ordu budur yâ Rabbi.
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın,
Galib et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın.**

